

НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ

Тетяна Рева,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Аналізується концепт національної пам'яті як елемент безпеки суспільства. Розкрито метод історизування конфліктного спадку та його застосування у формування національної пам'яті

Ключові слова: пам'ять, національна пам'ять, пропаганда, конфлікт.

Concept of the national memory as an element of the security of a society is analysed.

The method of the historicizing of the conflict heritage and its influence in the forming of the national memory is highlighted.

Keywords: memory, national memory, propaganda, conflict.

Кожна людина об'єднує у собі два начала – індивідуальне та колективне, особисте та національне. Карл Юнг намагається пояснити це – концептом архетипу, як наявності колективного несвідомого. Неофрейдист Еріх Фромм називає цю внутрішню суперечність – «втечею від свободи», яка полягає у боротьбі між прагненням людини будувати вільно, особливою та індивідуальною та одночасно ідентифікувати себе з тією чи іншою групою, яка дає відчуття безпеки [4, с. 48]. Одну з провідних ролей у цьому процесі відіграє так звана «діаноегічна здатність людини» - пам'ять [1, с. 134]. Вона виступає предметом дослідження великого спектру наук, зокрема: історії, «живої» історії (концепція накопичення матеріалів з історичних подій на основі особистих спогадів їх учасників), культурології, політології, мистецтвознавства, медицини, фізики та інших наук. Саме вона національна або історична пам'ять впливає на формування національної свідомості народу, що визначає самоідентифікацію особистості – до якого національно-культурного простору вона себе відносить. В сучасних соціально-політичних умовах національна пам'ять стає інструментом маніпулювання громадською думкою та формування вигідного світогляду в соціумі або стійкості до ворожої інформаційної війни.

Аналізуючи концепції безпеки португальська дослідниця Марія Ракець Фреїре стверджує, що у європейській науці поняття безпеки є розширеним, який включає в себе не лише оборону, а й інші сфери суспільного буття – економіку, політику, освіту, культуру. Одним з цікавих підходів є концепція безпеки вальської школи. Її представники пропонують три напрямки аналізу безпеки – філософський ревізіонізм, практика та масштаб безпеки на рівні людства [5, с. 34]. Філософський ревізіонізм у цьому випадку включає переоцінку історії або формування «нового національного бачення історії». У історії кожної держави, нації є суперечливі випадки ідентифікації тієї чи іншої історичної персоналії. Якщо розглядати культуру України, у нас є персоналії на чий спадок претендують декілька країн. У зв'язку з тим, що території нашої держави протягом тривалого часу входили до складу різних країн, ми маємо не один такий випадок. Наприклад, видатний дослідник, один з перших теоретиків концепції суспільного договору в Європі, громадський діяч XVI століття Станіслав Оріховський, що називав себе Оріховський-Роксолан є постаттю, яка зробила великий внесок у розвиток української та польської культури. Його праці, в основному збереглися в Польщі, писав він польською, однак постійно у своїх трактатах «Напучення королю Сігізмунду Августу» [3] та дві промо-

ви «Про турецьку загрозу» захищав інтереси України та ідентифікував себе з українською культурою додаючи «Роксолан». Другим прикладом, можна навести, видатного письменника Миколу Гоголя між яким сперечаються Україна та Росія, чий він був письменник. Також цікавою постаттю є Казимир Малевич, який був етнічним поляком, народився в Києві, а працював як в Україні так Росії та інші.

З точки зору впливу на суспільство та формування політичної культури розглядають пам'ять у своїй праці «Європа та її болісні минувшини» французькі дослідники Жорж Мінк та Лора Неймаєр. Аналізуючи європейський досвід вирішення конфліктів та постконфліктного синдрому, що охоплює суспільство, вони розкривають роль національної пам'яті в вихованні певних політичних цінностей, що виступають основними маркерами політичної культури громадян. Науковці вважають, що багато країн з тоталітарним минулим або внутрішніми «замороженими» вдаються до методу «історизування конфліктного спадку», тобто формування пам'яті про певні історичні події. Цей метод застосовується для різних цілей, зокрема: консенсус, викриття фактів та уникнення відповідальності [2, с. 17].

1. Досягти консенсусу. Ця мета полягає у процесі «примирення», коли держава буде свою культурну політику шляхом пошуку спільних понять, значень та цінностей, які можуть об'єднати антагоністичні позиції. Прикладом, може слугувати Іспанія, що поставила пам'ятник всім загиблим у громадянській війні 1936 - 1939 – фалангістам (праві) та республіканцям (ліві), написавши «Тут лежить Іспанія». В Україні з 25 березня 2015 року святкується День пам'яті та примирення – 8 травня, що є спробою, об'єднати українців навколо ідеї – захисту Батьківщини.

2. Викриття деяких забутих фактів або «витісненої історії» спрямоване на формування унікальності та автохтонності національної або етнічної культури, тобто підкреслюються відмінності, особливості національної ідентичності поміж інших. Така стратегія притаманна всім країнам, які входили до складу імперій, включаючи пострадянські держави, що намагаються звільнитися від тоталітарного та колоніального минулого. Після здобуття незалежності Україна повернулася до аналізу періодів, що замовчувалися «Розстріляного Відродження» - знищення цілої генерації української інтелігенції, дисидентського руху, трагедії голоду 1932-1933 та 1947 років тощо.

3. Уникнення відповідальності за злочини минулого означає замовчування певних фактів з вітчизняної історії, що можуть нашкодити внутрішній та міжнародній політиці. Така стратегія має відкритий ідеологічний характер, що зосереджений на формуванні у суспільстві певного необхідного образу «переможця», «визволителя», «борця за справедливість» та інших. У більшості випадків, цю стратегію обирають країни, які вважають себе спадкоємницями імперій, країни з тоталітарним минулим або демократичні країни з негативним досвідом внутрішньої політики. Прикладом, держави – спадкоємиці імперії, є Російська федерація, яка, наприклад, позиціонує себе як країна – переможець у Другій Світовій війні, при цьому уникає будь-яких згадок про Угоду про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом (23 серпня 1939 рік) та таємний протокол про поділ Польщі між Радянським Союзом та Німеччиною. Прикладом держави з тоталітарним минулим, можна назвати, Китай, який дуже стримано розповідає про «культурну революцію 1966 – 1976» їх лідера Мао Цзедуна. Демократичні країни також мають негативний досвід внутрішньої політики, наприклад, політика Австралії щодо аборигенів, яку в подальшому назвуть «вкраденим поколінням» (*stolen generation*), яка тривала кінця XIX до 60-х років XX століття [6].

Таким чином, у сучасних умовах національна пам'ять може виступати не лише методом збереження традицій, а також як частина механізму впливу

на суспільства та протидії гібридним загрозам, що постають перед демократичними країнами з тоталітарним минулим. Варто зауважити, що матеріал для цього виступу був отриманий при виконанні проєкта «Академічна протидія гібридним загрозам – WARN» # 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SVNE-JP».

Література

1. Аристотель. Нікомахова етика / перек. В. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480с.
2. Європа та її болісні минувшини / упоряд. Мінк Ж., Неймайер Л. Київ : Ніка-Центр, 2009. 272 с.
3. Оріховський С. Напучення королеві польському Сигізмунду-Августу. URL: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_08.htm#or2
4. Фромм Е. Втеча від свободи / пер. з англ. М. Яковлева. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 284 с.
5. Galantino M.- G., Freire M.-R. (eds.) Managing Crises, Making Peace: Towards a Strategic EU Vision for Security and Defense. London: Palgrave, 2015. 297 p.
6. Heiss A. Government Policy in Relation to Aboriginal people. URL: <https://www.sydneybarani.com.au/sites/government-policy-in-relation-to-aboriginal-people/>

УДК 94 (477)

ФЕНОМЕН САМОЗНИЩЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ МИКОЛОЮ ГОГОЛЕМ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Володимир Сергійчук,

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті йдеться про феномен самознищення української історичної пам'яті, який започаткував у першій половині XIX ст. видатний письменник Микола Гоголь, коли в угоду російському самодержавству за виділені на лікування гроші переписав епілог своєї безсмертної повісті «Тарас Бульба». Відтоді цим твором прославляється православний цар і велич Росії, хоч нічого подібного в оригіналі й першому виданні не було. Цей феномен самознищення власної історичної пам'яті перекочував і в незалежну Україну, коли окремі дослідники спокушаються на різні зарубіжні гранти, що штовхає їх до необ'єктивного висвітлення подій минулого нашого народу.

Ключові слова: Микола Гоголь, самознищення історичної пам'яті, використання зарубіжних грантів.

The article deals with the phenomenon of self-destruction of Ukrainian historical memory, which was started in the first half of the XIX century by the famous writer Mykola Gogol, when he rewrote the epilogue of his immortal novella «Taras Bulba» in agreement with the Russian autocracy for the money allocated for treatment. Since then, this work glorifies the Orthodox Tsar and the greatness of Russia, although there was nothing similar in the original and the first edition. This phenomenon of self-destruction of one's own historical memory has moved to independent Ukraine, when some researchers are tempted by various foreign grants, which leads them to biased coverage of the events of our people's past.

Keywords: Mykola Gogol, self - destruction of historical memory, use of foreign grants.

На початку 1830-х років Микола Гоголь активно демонстрував у Санкт-Петербурзі свою проукраїнську позицію, що виражалося не тільки у підготовці ним такої праці, як «Погляд на формування України», а й на